

Magdalena Mruszczyk

Twórczość i dynamizm *contra* idealizm
Wyobraźnia w fenomenologii życia
Anny Teresy Tymienieckiej

**Creativity and Dynamism *contra* Idealism
Imagination in Anna Teresa Tymieniecka's Concept
of Phenomenology of Life**

Abstract: Anna Teresa Tymieniecka's (1923—2014) concept of phenomenology of life appears as a cosmological perspective of the development of phenomenology in general. Although Polish philosopher elaborated this conception in polemic with Edmund Husserl's phenomenological view and in co-operation with the natural sciences, she tried to keep all the gains of classical phenomenology. Ultimately, she subjected the transcendental consciousness to verification, pointing its stability as a result of the intentionality of cognition, which Husserl considered as the constitutive function of the subject. By changing the perspective, Tymieniecka was striving to demonstrate that the subject — the living human being — gives the world the sense of meaning and knows it as originally inspired and motivated by his imagination. Therefore, the creative imagination — *Imaginatio Creatrix* — should be established as a dynamic source of the constitution of the human world.

Keywords: *Imaginatio Creatrix*, the creative act, the *logos* of life, the transcendental consciousness, the intentionality

W *Medytacjach Kartezajńskich* odnajdujemy odniesienie się Edmunda Husserla do Kartezjuszowego dualizmu duszy i ciała jako źródła antytezy idealizm/realizm i próbę przezwyciężenia tej dychotomii za sprawą idei transcendentalnej fenomenologii. Filozof uznał, że

odnalazł poszukiwaną przez Kartezjusza pewność poznania w czystej świadomości obdarzającej sensem dzięki intencjonalności poznania.

Anna Teresa Tymieniecka (1923—2014), która ponad czterdzieści lat swojej pracy naukowej poświęciła badaniom nad Husserlowską fenomenologią, realizując je w ramach licznych kongresów, które organizował ufundowany przez nią w 1976 roku Światowy Instytut Badań Fenomenologicznych z siedzibą w Belmont (The World Institute for Advanced Phenomenological Research)¹, dostrzegła, że w *Ideach II* niemiecki fenomenolog próbował „zwrócić” realność świata przez uchwycenie jej (złapanie) wraz z czystą świadomością we wspólną sieć, co czynił, odnosząc się do intuicji zawartych (lub tylko zarysowanych) w Kartezjuszowym *cogito*. Dlatego Husserla podejście sprawadzało się jedynie do samej analizy sposobu poznawania. Polska filozof stwierdziła dalej, że próbując odzyskać realność, Husserl *de facto* chciał odzyskać ciało (organizm), co jednak wymaga szerszego spojrzenia na problematykę podmiotu niż to zaproponowane przez niemieckiego fenomenologa, a skoncentrowane na podmiotowości transcendentalnej. Szerszego, bo dokonanego z perspektywy analizy wszystkich funkcji ludzkiego jestestwa związanych z jego egzystencjalnymi „domenami”: ciało/organizm, organizm/dusza, dusza/duch².

Proces poznawczy — zdaniem Tymienieckiej — funkcji egzystencjalnych podmiotu ludzkiego nie wyczerpuje, tym bardziej że Husserl ufundował go w czystej świadomości. Dlatego myślicielka zaproponowała własną drogę rozwoju fenomenologii: jako fenomenologii życia. Odrzuciła perspektywę transcendentalną i idealistyczną na rzecz perspektywy kosmologicznej. W niej dostrzegła możliwość pokazania cielesno-psychiczno-duchowego wymiaru podmiotu i wynikającej z realności jego jestestwa dynamiki sprawczej wobec rzeczywistości. Tym samym konieczne stało się poszerzenie badań fenomenologicznych o wolę i wyobraźnię.

Chociaż zagadnienia woli i wyobraźni obecne są w Husserlowskich rozważaniach, to, jak uważa Tymieniecka, wymagają one, wraz ze wspomnianą problematyką podmiotowości, szerszego, egzystencjalnego ujęcia.

Zgodnie z tym, co twierdził niemiecki filozof, „ja transcendentalno-fenomenologizujące”, jako nieuprzedzony obserwator świata, jest rozumnie wartościującym i osądzającym swoje akty podmiotem.

¹ Zob. A. SZYMANIAK: *Anna Teresa Tymieniecka*. W: *Encyklopedia filozofii polskiej*. T. 2. Red. A. MARYNIARCZYK. Lublin 2011, s. 760.

² Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Logos and Life*. Book 4: *Impetus and Equipoise in the Life Strategies of Reason*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2000, s. 445—447.

Redukcja ma być tutaj aktem wolności i wolnej woli³, przy czym wola ostatecznie jest podporządkowana poznaniu intencjonalnemu. Analogiczna sytuacja dotyczy wyobraźni. Niesłusznie — zdaniem polskiej filozof — ponieważ obie funkcje podmiotu mają fundamentalne znaczenie dla rozwoju fenomenologii, należy im się przyjrzeć nie z perspektywy „ja” transcendentalnego, lecz z punktu widzenia człowieka żyjącego w-jedności-ze-wszystkim-co-żyje.

Niniejsze opracowanie stanowi zwięzłą próbę takiego przyjrzenia się sprawie, przy czym ze względu na jego tematykę związaną z twórczością i dynamizmem w koncepcji polskiej filozof analizie zostanie poddana tylko wyobraźnia — konieczna z punktu widzenia podmiotu funkcja, której głównym zadaniem nie jest poznawanie, lecz tworzenie.

Żyję, więc jestem — jestem, więc tworzę

Wyjaśniając pokrótce stanowisko Tymienieckiej w kwestii rozumienia tego, kim jest człowiek, wydaje się, że można powiedzieć, iż jest on ludzkim zwierzęciem. To „produkt” ewolucji biologicznej, ale, co niezwykle istotne, na jej najwyższym poziomie⁴. Tymieniecka zwraca uwagę na rozwój ludzkiego mózgu i świadomości oraz samoświadomości. W tym kontekście mówi o swoistej kondycji człowieka (*the human condition in-the-unity-of-everything-there-is-alive*), o dzieleniu życia z innymi żyjącymi jestestwami (*sharing-in-life*), o współuczestniczeniu człowieka wraz z nimi w tworzeniu całej sieci życia w wymiarze kosmicznym, a w końcu — o dzieleniu życia z innymi indywiduami ludzkimi na płaszczyźnie społecznej, moralnej i sakralnej⁵. Ludzka kondycja ma zatem źródło w pierwotnym rezerwuarze sił, energii i wirtualności, które skoncentrowane w łonie życia⁶, pod

³ Zob. A. WESOŁOWSKA: *Husserla ujęcie kryzysu a fenomenologia transcendentalna*. „Kultura i Wartości” 2015, nr 13, s. 85.

⁴ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos*. Księga 1: *Metafizyka Nowego Oświecenia*. Przeł. M. WIERTLEWSKA. Poznań 2011, s. 169—170.

⁵ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Human Condition in-the-Unity-of-Everything-there-is-alive and Its Logocic Network*. In: *Logos of Phenomenology and Phenomenology of the Logos*. Book 2: *The Human Condition in-the-Unity-of-Everything-there-is-alive. Individuation, Self, Person, Self-determination, Freedom, Necessity*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2006, s. XIII—XIV, XX—XXXII.

⁶ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 22.

wpływem spontanicznego impetu i w asyście wszechogarniającej naturę równowagi, wydały na świat kolejne postaci życia, aż po życie ludzkie. Całością tego rozwoju kierował i kieruje *logos* życia — kosmiczna siła jego postępu, której intuicję miała już filozofia starożytna, ale która dzięki zdobyczom współczesnych nauk przyrodniczych stała się dziś dla nas dużo bardziej zrozumiała⁷. Przede wszystkim jasne się stało, że działanie *logos* życia odnajdujemy zarówno na poziomie witalnym, jak i swoiście ludzkiej kultury⁸.

Ta kosmiczna siła postępu życia jest silna (rzec można) siłą twórczej wyobraźni — *imaginatio creatrix*. To czynnik naturalnej ewolucji życia nadający dynamikę całemu jej procesowi, ostatecznie lokujący swoją twórczą moc w ludzkiej kondycji, dzięki czemu człowiek sam staje się twórczy, a wyrazem tego jawi się świat ludzkiej kultury jako świat ludzkiego ducha transcendującego witalne uwarunkowania życia⁹. Co jednak najistotniejsze — to tutaj tkwią korzenie funkcjonalnej/egzystencjalnej jedności podmiotu ludzkiego i tutaj, w jedności-wszystkiego-co-żyje, mamy poszukiwać wyjaśnienia istoty podmiotowości człowieka. W fenomenologii życia podmiot to przede wszystkim podmiot żyjący, który przeżywa siebie w każdym swoim doświadczeniu jako żyjącego i żyjącego w jedności-ze-wszystkim-co-żyje¹⁰.

Jak się zatem wydaje, już nawet tak skrótowy opis wyłaniania się człowieczeństwa, zgodny z intuicją autorki koncepcji fenomenologii życia, pokazuje fundamentalne różnice w jej i Husserla stanowisku w tej sprawie.

Niemiecki filozof przedstawił podmiotowość jako wyabstrahowane z człowieka naturalnego (empirycznego) czyste „ja transcendentalne” — efekt redukcji fenomenologicznej *epoché*¹¹. Ono to, aktem czysto intencjonalnym, konstytuuje sens świata. Konstytuując świat aktem apercepcji, „ja transcendentalne” zarazem konstytuuje siebie jako istniejącego realnie w świecie człowieka. Redukcja transcendentalna ma pokazać, że pomiędzy świadomością i światem panuje nierozdzielna korelacja, a „ja” empiryczne jest wyrazem samoobiektywizacji

⁷ Zob. ibidem, s. 19, 79.

⁸ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Human Condition in-the-Unity-of-Everything-there-is-alive...*, s. XIV.

⁹ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason*. In: *Imaginatio Creatrix. The Pivotal Force of the Genesis/Ontopoiesis of Human Life and Reality*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2004, s. XV—XVI.

¹⁰ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 26.

¹¹ Zob. P. ŁACIAK: *Eugena Finka rozumienie Ja transcendentalnego*. W: „Folia Philosophica”. T. 29. Red. P. ŁACIAK. Katowice 2011, s. 207—209.

„ja transcendentalnego”¹². Dostrzeżenie tego wymaga jednak zmiany nastawienia naturalnego na nastawienie transcendentalno-fenomenologiczne, w którym „ja” staje się nieuprzedzonym obserwatorem swojego intencjonalnego życia, odkrywając, że świat (o aktualnym sensie) istnieje tylko ze względu na niego i dla niego¹³.

„Ja transcendentalne”, snując refleksję nad własnymi dokonaniem, czyni samo siebie przedmiotem poznania, a w wyniku tego — konstytucji, której konsekwencją jest kolejny akt poznania i konstytucji. Powstaje swoisty ciąg konstytutywno-poznawczy¹⁴, który, zdaniem Tymienieckiej (i nie tylko jej zdaniem), pokazuje niekonkluzywność całego Husserlowskiego przedsięwzięcia fenomenologicznego¹⁵. Ale to, co tu najistotniejsze, to przyznanie przez niemieckiego fenomenologa intencjonalnemu aktowi mocy obdarzania świata sensem. Polska filozof natomiast uznaje, że intencjonalność, na której u Husserla opiera się struktura świadomości (czystej), sama wymaga ugruntowania, gdyż nie dociera do korzenia rzeczywistości, a co za tym idzie — do funkcjonalnej jedności podmiotu, czyli żywego jestestwa ludzkiego¹⁶. Podkreśla ona aspekt twórczy kondycji człowieka jako ten, za którego pośrednictwem dokonuje się swoiste „przejście” od zwierzęcości do ludzkości.

Tworzę, więc wyobrażam sobie — wyobrażam sobie, więc działam

Gdy zostaną zaspokojone wszystkie witalne potrzeby człowieka, następuje transformacja ludzkiego życia, której dokonuje on sam. Tymieniecka nazwała ten proces samo-indywidualizacją, rozumiejąc go jako radykalnie nowy etap indywidualizacji żywego jestestwa. Jako

¹² Zob. A. WESOŁOWSKA: *Fenomenologiczne ujęcie podmiotowości a kryzys człowieczeństwa*. „Studia z Historii Filozofii” 2016, nr 3 (7), s. 76—77. <http://DX.DOI.ORG/10.12775/SZHF> [data dostępu: 4.04.2016].

¹³ Zob. A. WESOŁOWSKA: *Husserla ujęcie kryzysu a fenomenologia transcendentalna...*, s. 82—84.

¹⁴ Zob. P. ŁACIAK: *Eugena Finka rozumienie Ja transcendentalnego...*, s. 219—220.

¹⁵ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 61.

¹⁶ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Logos and Life. Book 4: Impetus and Equipoise in the Life Strategies of Reason...*, s. 447—448.

ontopojeza życia ludzkiego, samoindywidualizacja jest fenomenologią życia¹⁷. Świadomie wykorzystując swoje witalne siły, człowiek kształtuje przy ich udziale duchowy wymiar własnego życia. Ten proces nie wymaga pierwotnego aktu poznania, gdyż ludzki duch „wyrasta” na fundamencie tego, co zwierzęce. Ma zatem bezpośrednią łączność ze źródłem życia. Działając przez człowieka, duch spontanicznie ujmuje potencjalne, transformatywne wirtualności obecnego stanu rzeczy, by następnie dokonać ich przekształcenia: zaktualizować niektóre z nich i dać szansę wyłonienia się nowym¹⁸.

Wspomniana spontaniczność, wszechobecna w przyrodzie, wyraża *de facto* inspirujący czynnik transformacji ludzkiego świata i życia (obdarzania ich sensem — konstytuowania w procesie samoindywidualizacji), jakim jest twórcza wyobraźnia. Jej działanie uwidacznia się w ludzkim doświadczeniu twórczym, tym, które Tymieniecka zaproponowała jako zakreślające ramy, wewnątrz których może się w ogóle dokonywać obdarzanie sensem, czyli konstytuowanie ludzkiego świata, a jednocześnie doświadczenie, którego stałą treścią jest człowieka przeżywanie siebie jako żyjącego (w jedności-ze-wszystkim-co-żyje). Akt intencjonalny nie pełni tej funkcji. Jedynie *imaginatio creatrix* inspiruje człowieka do twórczych zmian na zewnątrz i wewnątrz siebie. Wyznacza ścieżki ludzkich wysiłków podejmowanych w celu odkrycia ostatecznych źródeł procesu samoindywidualizacji, a tym samym pierwotnych źródeł ludzkiej kultury i ludzkiego ducha.

Pokazanie takiego znaczenia twórczej wyobraźni, jak podkreśla polska fenomenolog, oznacza dla filozofii opracowanie projektu zupełnie nowej krytyki rozumu¹⁹, gdyż „wyobraźnia jest punktem zwrotnym naszej ludzkiej rzeczywistości, a stąd otwartym sezamem, przez który uzyskujemy nowe wglądy, wskazówki, harmonie, nasze filozoficzne dociekania przekraczają otchłań, w jakiej zostały zagubione u końca epoki modernizmu i dzięki temu zostaje przywrócona-odmłodzona-odzyskana filozofia Zachodu”²⁰.

Imaginatio creatrix jest tu traktowana jako kluczowa siła ontopojezy (twórczego stawania się) ludzkiego życia i świata, a zarazem twórczy aspekt fenomenologii. Za jej sprawą, uważa Tymieniecka, to, co zastane, jawi się jako niezadowolające, niewystarczające. Pozwala ona dostrzec możliwości transformacji i rozwoju oraz postępu życia również w tym kierunku, by uczynić je przyjemniejszym. Wyobraźnia

¹⁷ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 133—157.

¹⁸ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason...*, s. XIV.

¹⁹ Zob. *ibidem*, s. XV.

²⁰ *Ibidem*, s. XI. Tłumaczenie własne.

jest zatem motorem postępu naukowego²¹. W jednym z opracowań myślicielki na ten temat odnajdujemy następujące słowa: „Jak głosiłam przez ostatnie trzy dekady, żeby być działającym, żeby być *homo faber*, żyjące jestestwo musi być najpierw *homo creator*”²².

Filozofia przełomu XX i XXI wieku otrzymała od nauk przyrodniczych, społecznych i technologicznych potężny impuls do tego, by móc na nowo przemyśleć, poddać analizie fenomenologicznej cały aparat poznawczy człowieka²³. Sytuacja zatem analogiczna do tej, która w swoim czasie zmusiła Husserla do zastanowienia się nad przyczynami kryzysu kultury europejskiej. Ów widział jego źródła w niewłaściwym kierunku, w którym poszedł rozwój nauk przyrodniczych i historycznych oraz dotychczasowej filozofii, gdzie problematyka ludzkiej duchowości, a zarazem podmiotowości została, jego zdaniem, wypaczona²⁴. Ale Husserl, według Tymienieckiej, nie dostrzegł, że tak nakreślone zadanie fenomenologiczne nie zostanie w pełni zrealizowane bez uwzględnienia znaczenia twórczej funkcji podmiotu. To wyobraźnia, a nie intencjonalność odgrywa pierwszoplanową rolę w budowaniu przez człowieka gmachu wiedzy. Bez użycia twórczej wyobraźni nauki szczegółowe eksplorujące przyrodę i kosmos nie mogłyby osiągnąć takiego poziomu rozwoju, jakim dzisiaj mogą się pochwalić, a który wydaje się tylko czasowym przystankiem w ich dalszej, badawczej podróży. Dla filozofii jest to ważne. Dzięki naukom przyrodniczym fenomenologiczne badania zostają wyprowadzone z wąskiego kręgu spekulacji. Wprowadza się natomiast do nich przekonanie o zasadności mówienia o zwierzęcej sferze życia ludzkiego. Pozwala to uznać obiektywność otaczającej nas rzeczywistości, a zarazem dostrzec wewnętrzny, subiektywny świat człowieka²⁵. Dlatego Tymieniecka pisze: „Ten źródłowo pierwotny kluczowy wgląd powoduje radykalny zwrot w filozofii, to pierwszeństwo, które modernizm dał intelektualnemu rozumowi, teraz należy do twórczej wyobraźni. Ludzkość, w rzeczy samej, weszła do »nowego świata« życia, *świata-w-transformacji*, i nasza filozofia intensywnie poszła naprzód. [...] W obecnym czasie niezwyklej odkrywczości, wynalazczości i nieustających poszukiwań w nieznanym, w pełni rozwijamy sfery twórczego ludzkiego ducha”²⁶.

²¹ Zob. *ibidem*, s. XI, XIV—XV.

²² *Ibidem*, s. XV. Tłumaczenie własne.

²³ Zob. *ibidem*, s. XI.

²⁴ Zob. E. HUSSERL: *Kryzys europejskiego człowieczeństwa a filozofia*. Przeł. J. SIDOREK. Warszawa 1993, s. 47—48.

²⁵ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason...*, s. XI—XII.

²⁶ *Ibidem*, s. XI—XIII. Tłumaczenie własne.

Świat życia wymaga działania, twórczości, nie zaś tylko samego poznania. Zdaniem Tymienieckiej, transcendentálna świadomość w swym czystym akcie intencjonalnym jest statyczna, ujmująca rzeczywistość w skostniałe reprezentacje umysłowe (*eidoi*, pojęcia)²⁷. Można powiedzieć, że akt intencjonalny zachodzi bez wysiłku podmiotu²⁸. Nie ma w nim, zdaniem polskiej fenomenolog, udziału woli i wyboru. Natomiast akt twórczy wymaga zgrania wszystkich jego funkcji egzystencjalnych. We współdziałaniu funkcji dokonuje się ich zintensyfikowanie, dostarczane są również wciąż nowe elementy, które wyłaniają się w wyniku syntezy czynników wcześniej obecnych. Mowa tu o naturalnych siłach, energiach, wirtualnościach, które podlegając ciągłemu procesowi ewolucji, doprowadzają do ukształtowania się ludzkiej kondycji twórczej. Ten moment w ewolucji żywego ludzkiego jestestwa oznacza osiągnięcie punktu zwrotnego procesu samoindywidualizacji²⁹, za którym podąża konieczność dokonywania już w pełni świadomego wyboru w imię dalszego duchowego rozwoju. Rzecz dotyczy wyborów intelektualnych, społecznych, moralnych, a nawet związanych ze sferą religijną. Jednak nadal, do końca biologicznego życia, człowiek będzie decydował i wybierał również jego witalne warunki. Dlatego tak ważne jest współdziałanie wszystkich funkcji egzystencjalnych podmiotu ludzkiego. W tak szeroko pojętym wyborze i związanej z nim decyzji pierwszoplanową rolę musi odgrywać wyobraźnia, która jest dynamiczna i twórcza³⁰, „gdyż orkiestracja twórcza, zerwawszy ze sztywno racjonalnym szkieletem konstytucji intencjonalnej, którego automatyzm wynikał z przyporządkowania *a priori* idealnych struktur, postępuje naprzód rozróżnieniem i selekcją”³¹.

Akt intencjonalny nie tłumaczy funkcji twórczej człowieka (*create/invent*). Jak zostało powiedziane wcześniej, sam wymaga ugruntowania. Dla systemu poznawczego, podobnie jak twórczego, Tymieniecka odnajduje podstawę w *imaginatio creatrix*, uważając, że czysty akt poznawczy oznacza jedynie dekonstrukcję świata i samego człowieka. Dlatego podążające tą drogą nasze rozważania filozoficzne idą prosto ku otchłani³². Wyobraźnia zatem odgrywa fundamentalną rolę w usta-

²⁷ A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 13.

²⁸ Por. P. ŁACIAK: *Eugena Finka rozumienie Ja transcendentálnego...*, s. 208—209.

²⁹ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Życie w pełni logos...*, s. 173—247.

³⁰ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Zagadnienia filozoficzne naszych czasów: akt twórczy człowieka jako ostateczne źródło racjonalności*. W: *Filozofia polska na obczyźnie*. T. 4. Red. W. STRZAŁKOWSKI. Londyn 1987, s. 73—75.

³¹ *Ibidem*, s. 73.

³² Zob. A.T. TYMIENIECKA: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason...*, s. XII—XIII.

nawianiu ludzkiego sposobu nadawania sensu wszystkiemu, w konstrukcji i konstytucji³³. Autorka fenomenologii życia pisze: „Tak jak rozum jest zorientowany na poznawczą identyfikację, a afektywny umysł jest zorientowany na afektywne wartościowanie i chcenie, wyobraźnia jest zorientowana na działanie. [...] To jest obraz, który proponuję na podstawie moich prób spojrzenia na te sprawy w nowy sposób”³⁴.

Działam, więc jestem podmiotem etycznym

Na koniec warto zwrócić uwagę, że podmiot poznający w fenomenologii Husserla ma być ostatecznie podmiotem etycznym³⁵. Tymieniecka jednak podkreśla, że Husserl, opierając całą strukturę podmiotowości na intencjonalności, nie zapewnił możliwości dostępu do wszystkich zdolności podmiotu. „Ja myślę” jest tylko jedną z nich, oprócz: „wartościuję”, „wiem”, „chcę”, „czynię”. Dopiero jedność tych różnicowanych zdolności pokazuje, że podmiot jest podmiotem etycznym — praktycznym i działającym³⁶. Wyobraźnia zatem pełni tu funkcję „wypełniającą” puste życie świadomości, gdyż idąc w parze ze zdolnością poznawczą człowieka, motywuje go do podejmowania decyzji moralnych³⁷. „Co więcej, musimy rozpoznać, że ludzka twórcza funkcja jest prototypem moralnego działania *tout court*”³⁸.

Zdaniem Tymienieckiej, *imaginatio creatrix* w rozważaniach fenomenologicznych daje człowiekowi szansę poszukiwania i odnalezienia swojego specyficznego położenia między dwoma nieskończonościami: nieograniczonym kosmosem a niezgłębioną Transcendencją. To, jak dalej podkreśla autorka fenomenologii życia, zadanie dla całej przyszłej filozofii³⁹.

³³ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Logos and Life. Book 4: Impetus and Equipoise in the Life Strategies of Reason...*, s. 453.

³⁴ Ibidem, s. 453—454. Tłumaczenie własne.

³⁵ Por. A. WESOŁOWSKA: *Husserla ujęcie kryzysu a fenomenologia transcendentalna...*, s. 74.

³⁶ Zob. A.T. TYMIENIECKA: *Logos and Life. Book 4: Impetus and Equipoise in the Life Strategies of Reason...*, s. 447—450.

³⁷ Zob. ibidem, s. 451—452.

³⁸ A.T. TYMIENIECKA: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason...*, s. XIV. Tłumaczenie własne.

³⁹ Zob. ibidem, s. XVII.

Bibliografia

- HUSSERL E.: *Kryzys europejskiego człowieczeństwa a filozofia*. Przeł. J. SIDOREK. Warszawa 1993.
- ŁACIAK P.: *Eugena Finka rozumienie Ja transcendentalnego*. W: „Folia Philosophica”. T. 29. Red. P. ŁACIAK. Katowice 2011, s. 205—223.
- SZYMANIAK A.: *Anna Teresa Tymieniecka*. W: *Encyklopedia filozofii polskiej*. T. 2. Red. A. MARYNIARCZYK. Lublin 2011, s. 759—762.
- TYMIENIECKA A.T.: *Logos and Life. Book 4: Impetus and Equipoise in the Life Strategies of Reason*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2000.
- TYMIENIECKA A.T.: *The Human Condition in-the-Unity-of-Everything-there-is-alive and Its Logoic Network*. In: *Logos of Phenomenology and Phenomenology of the Logos. Book 2: The Human Condition in-the-Unity-of-Everything-there-is-alive. Individuation, Self, Person, Self-determination, Freedom, Necessity*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2006, s. XII—XXIII.
- TYMIENIECKA A.T.: *The Triumph of Imagination in the New Critique of Reason*. In: *Imaginatio Creatrix. The Pivotal Force of the Genesis/Ontopoiesis of Human Life and Reality*. Ed. A.T. TYMIENIECKA. Dordrecht 2004, s. XI—XVIII.
- TYMIENIECKA A.T.: *Zagadnienia filozoficzne naszych czasów: akt twórczy człowieka jako ostateczne źródło racjonalności*. W: *Filozofia polska na obczyźnie*. T. 4. Red. W. STRZAŁKOWSKI. Londyn 1987, s. 67—78.
- TYMIENIECKA A.T.: *Życie w pełni logos*. Księga 1: *Metafizyka Nowego Oświecenia*. Przeł. M. WIERTLEWSKA. Poznań 2011.
- WESOŁOWSKA A.: *Fenomenologiczne ujęcie podmiotowości a kryzys człowieczeństwa*, „Studia z Historii Filozofii” 2016, nr 3 (7), s. 73—87. <http://DX.DOI.ORG/10.12775/SZHF> [data dostępu: 4.04.2016].
- WESOŁOWSKA A.: *Husserla ujęcie kryzysu a fenomenologia transcendentalna*. „Kultura i Wartości” 2015, nr 13, s. 73—93.